

INKLYUZIV TA'LIMNING MUAMMO VA YECHIMLARI

Zakirova Luiza Taxirovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Maxsus pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 6-noyabr 2025-yil Tasdiqlandi: 10-noyabr 2025-yil Jurnal soni: 16-B Maqola raqami: 43 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v16i.1330 KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS inklyuziv ta'lim, maxsus ta'lim ehtiyoji, integratsiya, pedagogik yondashuv, korreksion yordam, huquqiy-me'yoriy asos, kompetensiya, insonparvarlik, bag'rikenglik, ta'lim tizimi modernizatsiyasi.	Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy, pedagogik va ijtimoiy asoslari tahlil etiladi. Xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning yangi tahriri, Prezidentning PQ-4860-son qarori, shuningdek 2020–2025-yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasida belgilangan vazifalar mazmuni yoritiladi. Maqolada alohida ta'lim ehtiyojiga ega bolalarni umumta'lim muassasalariga integratsiya qilish, inklyuziv guruh va sinflar tashkil etish jarayonining nazariy va amaliy asoslari o'rganilgan. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari, jamiyatdagi ijtimoiy-psixologik ahamiyati, pedagoglar zimmasiga yuklatilgan mas'uliyat hamda zamonaviy o'qituvchining inklyuziv kompetensiyalari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, inklyuziv ta'limni joriy etishning dolzarb muammolari infratuzilmaning yetishmasligi, stereotiplar, malakali kadrlar kamligi va oilaviy-ijtimoiy to'siqlar kabi masalalar yoritilib, mazkur tizimni samarali rivojlantirish bo'yicha nazariy va amaliy takliflar bildiriladi. Maqola inklyuziv ta'limning insonparvarlik va adolat tamoyillariga asoslanishi, bolalarning ta'lim olish huquqi va jamiyatga teng qo'shilishida beqiyos o'rin tutishini asoslaydi.

Kirish. Mamlakatimizda qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, "Ta'lim hamma uchun" dasturi doirasida qabul qilingan qonun va qarorlar, jumladan, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning yangi tahririga kiritilgan o'n beshinchi va yigirmanchi moddalar orqali alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni umumta'lim tizimiga kiritish, ya'ni ular uchun maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inklyuziv guruh va sinflar tashkil etilishi qonunchilik asosida mustahkamlangan.

Inklyuziv ta'lim - umumta'lim jarayonini rivojlantiradi va barcha bolalarga mos bo'lgan ta'limni joriy qiladi. Alohida ehtiyoji bor bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiya olishi uchun qo'shimcha moslamalarni tashkil qilib, bolalarni ta'lim olishiga qulay sharoit yaratadi.¹

Adabiyotlar tahlili. Inklyuziv ta'lim bo'yicha mahalliy va xorijiy adabiyotlar tahlili ushbu sohaning tezkor rivojlanib borayotgan ilmiy-amaliy yo'nalish ekanini ko'rsatadi. L.R.Mo'minovaning inklyuziv ta'lim nazariyasi bo'yicha ishlari (2018) ta'lim jarayonida insonparvarlik tamoyillarini ilgari surib, turli ehtiyojga ega bolalarning teng huquqli ishtirokini ta'minlash zarurligini asoslaydi². D.S.Kaxarova tomonidan taklif etilgan inklyuziv ta'lim texnologiyalari (2014) esa pedagogik jarayonni moslashtirish, differensial o'qitish va individual rivojlantiruvchi muhit yaratishning ilmiy-uslubiy asoslarini ishlab chiqqan³.

Xalqaro adabiyotlarda (UNESCO, UNICEF, WHO) inklyuziv ta'lim ijtimoiy adolat va ta'limning demokratik tamoyillariga mos keluvchi global tendensiya sifatida qaraladi. Tadqiqotlarda ta'limning estetik-madaniy, psixologik va sotsial o'lchovlari orqali nogironligi yoki ehtiyoji bo'lgan bolalarni jamiyat hayotiga to'laqonli qo'shishning samaradorligi ko'rsatib o'tiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860 qarorida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy-me'yoriy asoslari aniq belgilab berilgan bo'lib, uning konseptual yondashuvlari ilmiy-tadqiqot adabiyotlarida keltirilgan ilg'or nazariyalar bilan uyg'unlashadi⁴. Milliy adabiyotlarda inklyuziv muhitni yaratish jarayoni pedagoglar malakasining yetishmasligi, ota-onalarning xabardorlik darajasi pastligi va maktablarning texnik moslashuvi kabi masalalar bilan izohlanadi⁵.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili inklyuziv ta'limni rivojlantirish ko'p omilli jarayon ekanini va u bir vaqtning o'zida

huquqiy, psixologik, pedagogik, sotsial va tashkiliy yangilanishlarni talab qilishini ko'rsatadi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotning metodologiyasi inklyuziv ta'limni rivojlantirishga doir huquqiy, pedagogik va psixologik jarayonlarni tizimli o'rganishga asoslanadi. Tadqiqotda avvalo "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, PQ-4860-son qaror va inklyuziv ta'lim konsepsiyasi kabi me'yoriy hujjatlar normativ-huquqiy tahlil metodi orqali o'rganildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari ilmiy-nazariy tahlil asosida ko'rib chiqildi, bu esa inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari va pedagogik yondashuvlarini aniqlashga imkon berdi. Inklyuziv sinflarda uchraydigan muammolarni baholashda pedagogik kuzatuv, suhbat va diagnostika elementlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida xalqaro va milliy tajribalar taqqoslash metodi orqali solishtirilib, umumiy xulosalar chiqarildi. Barcha jarayonlar sistemali va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida tahlil qilinib, inklyuziv ta'limning o'quvchi-o'qituvchi-oila-jamiyat tizimidagi o'rni aniqlab berildi.

Tadqiqot natijalari. Inklyuziv ta'lim – turli imkoniyatlarga ega bolalarning o'qish huquqini ta'minlashga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Bu ta'lim shakli dars berish metodikalarini moslashtirib, har bir o'quvchining ehtiyojini hisobga olgan holda samarali o'qitishni yo'lga qo'yishni maqsad qiladi. Agar bu yondashuv to'g'ri va samarali amalga oshirilsa, undan nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar, balki barcha o'quvchilar foyda ko'radi. Inklyuziv maktablar har bir bolaning bilim olish huquqini himoya qiladi. Bu esa diskriminatsiyani kamaytiradi, o'quvchilar o'rtasida tenglikni ta'minlaydi va turli ehtiyojlarga ega shaxslar bilan muloqot qilish orqali bag'rikenglik muhitini shakllantiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktyabrdagi PQ-4860-son qarori va unga ilova qilingan "2020-2025 yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" qabul qilindi⁶. Konsepsiyaning 20-moddasi (Inklyuziv ta'lim), 55-moddasi Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish hamda tarbiyalash va 56-moddasi (Ijtimoiy reabilitatsiyaga muhtoj bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish va tarbiyalash)da alohida ko'makka muhtoj bolalar ta'lim-tarbiyasiga qaratilganligi, inklyuziv ta'lim muhiti sharoitida kasbiy faoliyatni rivojlantirish zaruriyatini taqazo etadi.⁷

¹ L.R.Mo'minova. Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari. T.: Kompleks print. 2018. 8-bet

² L.R.Mo'minova. Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari. T.: Kompleks print. 2018. 8-bet

³ Kaxarova D.S. Inklyuziv ta'lim texnologiyasi. Monografiya. – T.: «Fan va texnologiya», 2014. – 192 b.

⁴ "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-sonli qarori 2020-yil 13-oktabr // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 14.10.2020 yil, 07/20/4860/1383-son)

⁵ "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-sonli qarori 2020-yil 13-oktabr // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 14.10.2020 yil, 07/20/4860/1383-son)

⁶ "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-sonli qarori 2020-yil 13-oktabr // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 14.10.2020 yil, 07/20/4860/1383-son)

⁷ "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-

Inklyuziv ta'limning jamiyatdagi roli - yangi ijtimoiy me'yorlar, xulq-atvor va kommunikativ munosabatlarning shakllanishiga asos bo'ladigan, ushbu ta'lim turi insonparvarlik, umuminsoniy qadriyatlar, bag'rikenglik va oshkoralik tamoyillariga tayangan holda amalga oshiriladi.

Inklyuziv ta'lim tizimining asosiy tamoyillari

Ta'lim tizimini samarali joriy etish har doim ma'lum bir qonun-qoidalar va tamoyillarga tayanadi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda quyidagi asosiy prinsiplarga e'tibor beriladi:

1. Inklyuziv ta'limning qabul qilinishi va keng qo'llanilishi.
 2. Inklyuziv ta'limning barcha uchun erkin va ochiq bo'lishi.
 3. O'quv jarayonida mustahkam aloqalarning mavjudligi.
 4. Ta'lim tizimining markazlashtirilmagan shaklda tashkil etilishi.
 5. Inklyuziv ta'limda kompleks, bir necha tomonlama yondashuvni qo'llash.
 6. Moslashuvchanlik tamoyili, ya'ni o'quvchilar ehtiyojiga muvofiq tizimni sozlash.
 7. Malaka va professionalizmning yuqori darajada bo'lishi.
 8. Jamiyat bilan yaqin hamkorlik va integratsiya.
 9. Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari, farqlari va ustunliklarini hisobga olish.
 10. Refleksiv yondashuv va tizimning o'zgarishlarga moslashuvi.
- Inklyuziv ta'limning jamiyatdagi asosiy vazifalari:

❑ Jamiyatda hamjihatlik va murosani kuchaytirish, shuningdek, ijtimoiy qadriyatlar hamda axloqiy me'yorlarni shakllantirishda ishtirok etish;

❑ Hamma uchun teng bo'lgan adolatli va sifatli ta'limga kirish imkonini ta'minlovchi tartiblarni yo'lga qo'yish;

❑ Shaxsning o'zini ifoda etishi, hayoti davomida o'z rolini topishi va ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash;

❑ Har bir insonning ichki imkoniyatlari va iqtidorini yuzaga chiqarish uchun sharoit yaratish;

❑ Jamiyatda madaniyat asoslarini rivojlantirish, ma'naviy qadriyatlarni keng targ'ib qilish hamda jamiyatga to'laqonli qo'shilish uchun imkoniyat yaratish;

❑ O'quvchilarning ta'limdagi yutuqlariga erishishda ularni yagona jamoaga birlashtirish;

❑ Ilmiy, amaliy va shaxsiy ko'nikmalarni shakllantirish orqali har tomonlama rivojlanishga yo'l ochish.

Muhokama. Inklyuziv ta'limning jamiyatda eng muhim mohiyati bag'rikenglikdan iborat.

Inklyuziv ta'lim — ta'lim olish huquqiga ega bo'lgan barcha bolalarni, jumladan alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni umumta'lim tizimiga keng qamrab olishi bilan birga, maxsus ehtiyojli bolalarga sifatli ta'lim berish imkoniyatini taqdim etishda muhim ahamiyatga ega. Bu esa bunday bolalarni uzluksiz umumiy ta'lim muhitiga integratsiyasini amalga oshirishni anglatadi. Bu jarayon quyidagicha o'zining aniq huquqiy va ijtimoiy asoslariga ega bo'lishini talab etiladi.

Har bir bola bepul ta'lim olish huquqiga ega va kerakli darajada bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishi

Har bir bola o'ziga xosliklariga, qiziqishlariga, qobiliyat va o'quv ehtiyojiga ega

Ta'lim yuzasidan alohida ehtiyojga ega bo'lgan ommaviy maktablarda o'qish imkoniyatiga ega bo'lishlari, bu yerda ularning ta'lim-tarbiya ehtiyojlarini qondirish maqsadga yo'naltirilgan pedagogik metodlar asosida sharoit yaratish

Barcha yoshdagi bolalar atrofida yashayotgan va ishlayotgan bolalar bilan bir xil sharoitda o'qishlari va kamol topishlari zarur

Inklyuziv sinflar o'quvchilar va pedagoglarga jamiyatga va maktabga yangicha qarashni rivojlantirish orqali jamiyatning eng yaxshi a'zolari bo'lishlari uchun yordam berishga yo'naltirilishi zarur

Inklyuziv ta'lim umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim ishtirokchilari bo'lgan o'quvchilar, direktorlar, ota-onalar va maxsus pedagoglarni bitta guruh bo'lib, inklyuziyaning samarali bo'lishi uchun hamkorlik qilishlarini talab qiladi.

Ko'p hollarda alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarning ota-onalari o'z farzandlarining ta'limga oid huquqlari va boshqa imkoniyatlari haqida to'g'ri fikrga ega bo'lmaganliklari natijasida bunday bolalarga to'g'ri ta'lim berishni talab qila olmaydilar. Ota-onalar o'z bolalaridagi nuqsonlar tufayli uyaliq va o'zini yo'qotib qo'yish kabi to'siqlarni engishlari haqida ma'lumotga ega bo'lishlari kerak. Barcha ota-onalar inklyuziv ta'limning mohiyati va mazmuni, shuningdek, bu tizim alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun qanday keng imkoniyatlar yaratishi haqida to'liq va tushunarli ma'lumotlarni berilishi zarur. Ota-onalarning o'z farzandlariga ta'lim jarayonida yordam ko'rsatish huquqi cheklanmasligi bilan birga, bu ko'makni yanada rivojlantirish, kengaytirish lozim. Shu orqali ota-onalar nafaqat bolalarni o'quv muassasalariga joylashtirish jarayonida, balki o'quv

dasturlarini belgilashda ham faol ishtirok etishlari, shuningdek ta'lim jarayonini uyda yoki boshqa muhitlarda davom ettirish bo'yicha muhokamalarga jalb etilishi ta'minlanadi. Har qanday bola kamol topib sog'lom o'ssa, uning bilish faoliyati, sezgi qobiliyatlari mukammal rivojlanib borsa, bunday bolalar 6-7 yoshdan boshlab maktabga qabul qilinishga tayyor bo'ladi. Lekin umumta'lim maktab o'quvchilari orasida o'quv dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchilikni boshdan kechirayotgan bolalar uchrab turadi. Bolaning perinotal, natal va postnatal davrida rivojlanib borishi uchun muhim bo'lgan ma'lum turdagi shartlarning buzilishi natijasida jismoniy, ruhiy va aqliy nuqsonlar kamchiliklarga olib kelishi mumkin. Bunday bolalarda eshitishda, ko'rish qobiliyatida, nutqiy va aqliy faoliyatida nuqsonlar paydo bo'ladi. Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni umumta'lim tizimiga jalb qilish va ularni to'laqonli ta'lim tarbiya olish jarayoni pedagoglardan yuqori darajada mas'uliyat, bilim va pedagogik mahorat va yondashuvni talab etadi. Shu sababli, faqat oliy pedagogik ma'lumotga ega bo'lgan, malaka oshirish kurslarini muvaffaqiyatli tamomlagan va inklyuziv ta'lim sohasida

maxsus pedagogik kvalifikatsiyaga ega bo'lgan mutaxassislariga inklyuziv sinflarda dars berish huquqiga ega bo'lishlari lozim.

Inklyuziv sinf o'qituvchisi "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risida"gi Nizomda belgilangan umumiy vazifalardan tashqari quyidagi jihatlariga alohida e'tibor qaratishi lozim:

Inklyuziv sinf o'qituvchisi			
Ta'lim- tarbiya oluvchilarning jismoniy va ruhiy rivojlanishini to'g'rilash va me'yorga keltirish bo'yicha korreksion ishlarni amalga oshirish	Bolalarda o'z-o'zini faollashtirishi va ta'lim samaradorligini oshirish uchun interfaol metodlarni qo'llash	Kuzatuvchanlik, sinchkovlik, diqqat, xotira, e'tibor kabi kognitiv qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirish	Bolalarning bilishga bo'lgan qiziqishi va qobiliyatlarini, o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini, rivojlantirish

Umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi nuqsonli o'quvchilarning inklyuziv ta'limini tashkil etishda o'qituvchilar quyidagi jihatlariga e'tibor berishlari lozim.

Bugungi kunda ko'plab davlatlarda inklyuziv ta'limni amaliyotga joriy etish borasida bir qator qiyinchiliklar mavjud. Ushbu muammolar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Inklyuziv ta'limga oid davlat normativ-huquqiy hujjatlar yetarlicha ishlab chiqilmaganligi yoki amalda to'liq qo'llanmasligi.
2. Imkoniyati cheklangan bolalarga nisbatan jamiyatda mavjud bo'lgan salbiy, o'rinsiz, ijobiy bo'lmagan qarashlar va stereotiplar.
3. Imkoniyati cheklangan bolalarning jamiyat hayotida "ko'rinmas"ligi, ya'ni ularning ijtimoiy jarayonlardan chetda qolishlari.
4. Maktablarda imkoniyati cheklangan bolalarning o'zlarini to'la ifoda eta olmasligi yoki ko'zga tashlanmasligi.
5. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi, tejaliishi bu esa inklyuziv ta'limni rivojlantirishga murakkab omil sifatida salbiy ta'sir ko'rsatadi.
6. Ta'lim muassasalarining imkoniyati cheklangan bolalarga moslashtirilmaganligi, moslashtirishdagi murakkabliklar va infratuzilma yetishmasligi.
7. Sinf va guruhlardagi bolalar sonining ko'pligi, bu esa pedagoglar tomonidan individual yondashuv ko'rsatishga vaqt yetishmasligi natijasida vaziyatni yanada qiyinlashishi.
8. Jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy tomondan kam ta'minlangan oilalardan chiqqan bolalar uchun ta'limga kirishda to'siqlarning mavjudligi.
9. Jinsga asoslangan kamsitish va tengsizlik muomalalari.
10. Imkoniyati cheklangan bolalarning boshqalarga qaramlik holatlari;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mo'minova L.R. Inklyuziv ta'limnong nazariy va amaliy asoslari. – T.: Kompleks print, 2018. – 308 b.
2. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-sonli qarori 2020-yil

11. Favqulodda vaziyatlar, urushlar, nizolar va qochqinlik kabi holatlar ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi;

12. Malakali kadrlarning yetishmasligi va pedagoglarning inklyuziv ta'lim sohasida yetarli tayyorgarlikka ega emasligi.

Xulosa. O'zbekiston ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish so'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, PQ-4860-son qaror va inklyuziv ta'lim konsepsiyasida belgilangan vazifalar alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar uchun teng imkoniyatlarni yaratish, ularni umumta'lim tizimiga to'laqonli qo'shish va jamiyatda diskriminatsiyani kamaytirishning huquqiy asoslarini mustahkamlab berdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim faqat bir toifadagi bolalar uchun emas, balki barcha o'quvchilar uchun foydali bo'lib, bag'rikenglik, o'zaro hurmat, hamkorlik va ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi. Inklyuziv ta'lim natijadorligini ta'minlash esa ko'p omilli jarayon bo'lib, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, oila va maktab hamkorligi, infratuzilmaning moslashtirilganligi, jamiyatdagi ijobiy qarashlar va pedagogik yondashuvlarning moslashuvchanligiga bog'liqdir. Shu bilan birga, malakali kadrlar yetishmasligi, stereotiplar, moddiy-resurs cheklovlari va ota-onalarning xabardorligi pastligi kabi muammolar inklyuziv ta'lim oldida turuvchi dolzarb vazifalar bo'lib qolmoqda. Shu sababli, pedagoglarning inklyuziv ta'lim sohasida maxsus tayyorgarligini kuchaytirish, innovatsion o'qitish metodlarini joriy etish, ota-onalar bilan tizimli ishlash hamda ta'lim muassasalarining infratuzilmasini takomillashtirish inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Umuman olganda, inklyuziv ta'limni rivojlantirish jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, har bir bolaning ta'lim olish huquqini kafolatlash va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan demokratik ta'lim tizimini shakllantirishning muhim omilidir.

13-oktabr // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 14.10.2020 yil, 07/20/4860/1383-son)

3. Kaxarova D.S. Inklyuziv ta'lim texnologiyasi. Monografiya. – T.: «Fan va texnologiya», 2014. – 192 b.